

PREDSTAVITEV MEDICINSKIH VIROV NA WWW

mag., dr.med. Anamarija Rožič-Hristovski, Sonja Pogačnik, Boža Oberč, Centralna medicinska knjižnica MF, Ljubljana in Ljupčo Todorovski, Inštitut za biomedicinsko informatiko MF, Ljubljana

UDK 61:027.7:681.3.06

Povzetek

Knjižničarji se srečujejo z vedno novimi izzivi, ki jih ponuja razvoj informacijskih tehnologij. Tudi v medicini je vse več informacijskih virov, ki zajemajo bibliografske, tekstovne baze ter razne priložnike in učbenike. Ti so dostopni na različnih računalniških medijih. Naloga knjižničarja je, da raziskovalcem, zdravstvenim delavcem in študentom digitalno knjižnico čim bolje predstavi, tako da se bodo seznanili z razpoložljivimi viri in med njimi izbrali za svoj problem najustrežnejšega. Tako se je Centralna medicinska knjižnica (CMK) odločila, da v okviru svoje domače strani poleg storitev nazorno predstavi vire dostopne preko lokalnega omrežja in lokalno ter tudi pomembnejše medicinske vire na Internetu.

Ključne besede: domače strani, Internet, medicinski viri, medicinske knjižnice

UDC 61:027.7:681.3.06

Summary

Librarians are confronted with new challenges offered by currently developing information technologies. There are more and more information sources in medicine that comprise bibliographic and textual databases, various books and textbooks. These are available on different computer media. The task of librarians is to introduce scientists, health care professionals and students to digital library and present all available sources, so that they can choose the proper solution for their information needs. CMK has decided to design a home page to present its services and even more medical information resources accessible locally, on the local network and on the Internet.

Key words: homepages, Internet, medical resources, medical libraries

Uvod

Prihod novih računalniških tehnologij je spremenil način delovanja knjižnic in vlogo knjižničarjev. Prodor elektronskih virov, ki nudijo večpredstavnost, interaktivni dostop in večjo ažurnost od tiskanih, vpliva na naloge tradicionalnih referenčnih služb. Tudi medicinske knjižnice sprejemajo novosti računalniške tehnologije in jih vključujejo v svoje dejavnosti. Pojav Interneta je močno razširil možnosti dostopa do informacijskih virov preko računalnika. Med orodji Interneta se najhitreje razvija World Wide Web (WWW), ki je prijazen do uporabnika in podpira večpredstavnost, kar omogoča prikazovanje teksta, grafike, videa in poslušanje zvoka. S svojimi možnostmi omogoča knjižnicam, da od zagotavljanja informacij na zahtevo preidejo k aktivni diseminaciji informacij s pomočjo objavljanja na Internetu (Bandyopadhyay,1997:67, Clyde,1996:549).

Medicinske knjižnice imajo pomembno vlogo pri zagotavljanju točnih in ažurnih informacij za izvajanje zdravstvenega varstva in medicinsko raziskovanje. Pomemben del uporabnikov medicinskih knjižnic so zdravstveni delavci, ki za pravilno klinično odločanje potrebujejo hitre in natančne informacije. Nove možnosti nudijo različni računalniški viri npr. baze podatkov, dostopne online ali na zgoščenkah, v zadnjem času pa še posebej viri na Internetu. Ti vključujejo številne baze podatkov, elektronske revije in časopise, oglasne deske, podatkovne arhive, kataloge medicinskih knjižnic, sezname mednarodnih zdravstvenih organizacij in elektronske konference. Poleg tega Internet omogoča tudi zagotavljanje dokumentov in diseminacijo informacij po svetu (Bandyopadhyay,1997:67).

Internet in še posebej njegovi večpredstavnosti viri na WWW v svoji zasnovi ne podpirajo organizirane objave in iskanja informacij, kot ga knjižnice. To skladišče informacij ne vsebuje le knjig in člankov, ampak tudi številne neobdelane znanstvene podatke, menuje, oglase, video in zvočne posnetke in prepise pogovorov. Tako svetovno omrežje še ni digitalna knjižnica in bo ob taki rasti kmalu potrebovalo nekaj podobnega tradicionalnim knjižničnim službam za organizacijo, dostop in shranjevanje mrežnih informacij. Danes sicer obstajajo številni servisi, ki avtomatsko indeksirajo vire na Internetu in omogočajo iskanje po njih. Vendar tak pristop pri iskanju pogosto usmerja na številne neustrezne naslove in hkrati izpušča mesta s pomembnimi informacijami (Lynch,1997:44).

Medicinski strokovnjaki in raziskovalci vse bolj sledijo možnostim, ki jih prinašajo viri na Internetu. Vendar je iskanje ob vedno večji ponudbi informacij pogosto zamudno in le delno uspešno. Zato se z velikimi pričakovanji obračajo na medicinske knjižnice in druge strokovne službe. Le-te se zavedajo, da lahko s svojo predstavitvijo v okviru domače strani na WWW izboljšajo ponudbo storitev, kakovost informiranosti svojih uporabnikov in

razširijo dostop do različnih informacijskih virov. Tako ima strokovnjak ali raziskovalec možnost, da velik del svojih informacijskih potreb uresniči za svojo delovno mizo.

Številne knjižnice so postavile svoje domače strani z različnimi nameni in cilji. Nekatere so se odločile le za kratko predstavitev, druge pa za obsežen prikaz storitev in dejavnosti z možnostjo dostopa do različnih baz podatkov in orodij za iskanje (Clyde,1996:549, Biddiscombe,1997:59).

Centralna medicinska knjižnica (CMK) je najpomembnejša knjižnica za področje biomedicine v Sloveniji. Med uporabniki so tudi številni zdravstveni delavci, ki za uspešno klinično delo potrebujejo hitre in natančne informacije. Zato smo se odločili, da v okviru domače strani poleg splošnih informacij in storitev izčrpno predstavimo informacijske vire dostopne v CMK, v Komunikacijsko informacijski mreži Medicinske fakultete (KIMMF) in na Internetu.

Postavitev domače strani

Cilj postavitve domače strani CMK je bil, da bi uporabniki lahko na enem mestu dobili čim več potrebnih informacij o delovanju in storitvah CMK ter dostopnih informacijskih virih. Želeli smo tudi, da bi bila predstavitev na oko privlačna in čim bolj funkcionalna.

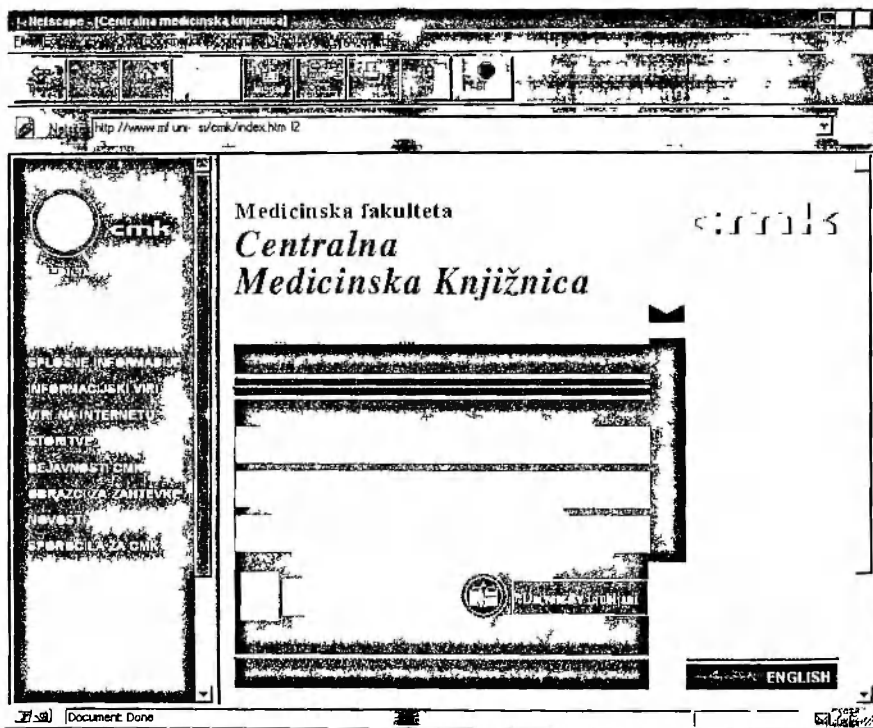
Celotna domača stran ima enotno grafično podobo. Za boljšo nazornost in intuitivnejšo uporabo smo grafično oblikovali naslovno stran, prvi dve ravni menuejev in ozadje. Večjo funkcionalnost smo dosegli z uvedbo menuejev in hiperteksta ter uporabo dveh okvirjev, ki sta med seboj v posameznem meniju neodvisna: levi prikazuje možnosti izbire v določenem meniju, desni pa aktivni tekst. Vsak zase omogoča vrnitev na naslovno stran. Tekst smo pripravili v urejevalniku besedil Word in ga nato dalje oblikovali z jezikom HTML.

Domača stran CMK je zgrajena kot informacijska celota, ki z vgradnjo hiperteksta v informacijske strani omogoča krmarjenje med različnimi meniji.

Do domače strani CMK je mogoče dostopati z domače strani Medicinske fakultete (<http://www.mf.uni-lj.si>) ali direktno preko naslova <http://www.mf.uni-lj.si/cmkk>.

Zgradba

Za zgradbo so značilni meniji, s katerimi so opremljene vse WWW strani, ki uporabniku pomagajo, da se ne izgubi v sistemu in mu hkrati ponujajo sorodne informacije. Prvi dve ravni menijev, ki vključujeta širša področja, se predstavljata v levih okvirjih. Desni okvirji vsebujejo aktivno besedilo, ki ga lahko preko hiperteksta v menijih poljubno menjamo. Tretja raven menijev, katerih vsebina je že bolj specifična, pa je vključena v besedilo. Vsaka stran omogoča interaktivno pošiljanje sporočil CMK.

Slika 1: Glavni meni na domači strani CMK

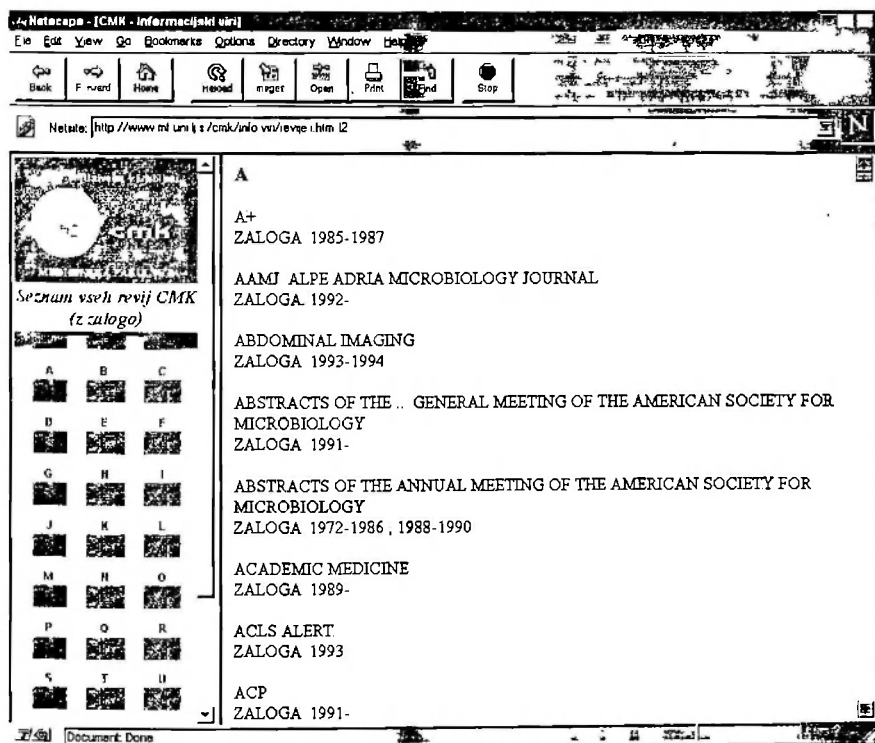
Naslovna stran vsebuje v desnem okvirju glavni meni z gumbi, ki omogočajo dostop do posameznih podmenijev, kataloga CMK, domače strani Medicinske fakultete in Univerze v Ljubljani, interaktivne elektronske pošte in angleške verzije domače strani. V levem okvirju pa so le imena menijev (slika 1). Tako se uporabnik že na naslovni strani lahko s pomočjo glavnega menija odloči, kje bo iskal želeno informacijo. V okviru podmenija pa potem lahko zahtevek še natančneje opredeli in izbere tisto možnost, ki mu ponudi ustrezno besedilo.

Glavni meni ponuja v izbiro naslednje možnosti: splošne informacije, storitve, informacijski viri, viri na Internetu, dejavnosti CMK, novice, obrazci za zahtevke in sporočila za CMK. Večina hipertekstovnih povezav je že aktivna, nakatere pa so še v delu.

Meni Splošne informacije seznanja uporabnika z nekaterimi podatki o delovanju CMK, ki mu bodo v pomoč pri učinkoviti uporabi knjižnice. Tako govori med drugim o ciljih in nalogah, zgodovini, ceniku storitev, knjižničnem redu in oddelkih knjižnice. Meni Storitve predstavi vse najpomembnejše storitve CMK in omogoča direktno naročanje gradiva za izposajo in medknjižnično izposajo preko elektronske pošte. Menija Informacijski viri in Viri na Internetu pa bomo predstavili posebej.

Informacijski viri

Tu so zajeti predvsem viri, ki jih nabavlja CMK in so dostopni uporabnikom v knjižnici ali v KIMMF in na Internetu.

Slika 2: Seznam revij CMK z zalogo

Najprej je podan kratek pregled ponudbe revij, knjig in računalniških baz v CMK. Sledi opis katalogov CMK, klasičnega in računalniškega, z možnostjo direktnega dostopa do kataloga CMK v okviru sistema COBISS na WWW. Poudarek je na razlagi principov vsebinske obdelave v računalniškem katalogu s tezavrom MESH, ki uporabniku omogoča iskanje gradiva v slovenščini in angleščini ter iskanje revij tudi po medicinskih področjih. Tezaver MESH je najpomembnejše orodje za indeksiranje biomedicinske literature v svetu, zato smo ga na kratko opisali in omogočili dostop do njega na domači strani ameriške Nacionalne knjižnice za medicino*. Na Inštitutu za biomedicinsko informatiko (IBMI) poteka tudi prevajanje tezavra v slovenščino, kar bo uporabnikom olajšalo iskanje po zbirkah, ki tezaver uporabljajo.

Tuja periodika je v CMK najpomembnejši vir informacij za uporabnike. Ti imajo pogosto težave pri ugotavljanju, kateri naslovi so dostopni in za katero obdobje, saj se zaradi finančnih težav fond periodike že nekaj let krči. Poleg tega želijo imeti pregled nad revijami z njihovega strokovnega področja. V ta namen smo vse tekoče revije v katalogu opremili z deskriptorji področja, ustrezno razdelitvi v sekundarni reviji Index Medicus. Na WWW straneh smo že predstavili vse naslove revij, ki so vključeni v računalniški katalog in dodali podatke o zalogi. V levem okvirju se nahaja podmeni s črkami od A do Z, ki s klikom na izbrano črko omogoči v desnem okvirju prikaz vseh revij z določeno začetnico (slika 2). Razvrstitev po področjih pa je v delu.

Sledi predstavitev biomedicinskih baz, ki so dostopne v KIMMF ali preko Interneta na strežniku IBMI. Do najpomembnejše za medicino Medline je preko načina odjemalec strežnik mogoče direktno dostopati. Z nacionalno biomedicinsko bibliografijo Biomedicina Slovenica, ki jo gradi IBMI, je tudi na voljo neposredna povezava.

CMK ima v svojem fondu vse več učbenikov, priročnikov na zgoščenkah, ki lahko pomembno prispevajo k osvajanju učne snovi, nekaj pa je tudi splošnoizobraževalnega gradiva. Te baze smo na domači strani razvrstili po področjih in na kratko opisali njihovo vsebino in namen.

Viri na Internetu

Razpršenost informacij na svetovnem omrežju Internet dela iskanje težavno in zamudno. Poleg tega je virov vse več, nenehno se spreminjajo in dopolnjujejo, novi nastajajo, stari izginjajo, čemur je težko slediti. CMK je sklenila svojim uporabnikom na domači strani ponuditi pregled nekaterih pomembnejših virov, predvsem s področja biomedicine. Izbrali smo še posebej tiste,

ki so širše zastavljeni in tako lahko zadovoljijo večji krog uporabnikov. Razvrstili smo jih v skupine glede na tip informacij, ki jih ponujajo. V okviru nekaterih skupin smo zaradi boljše preglednosti uvedli tudi razdelitev po medicinskih disciplinah.

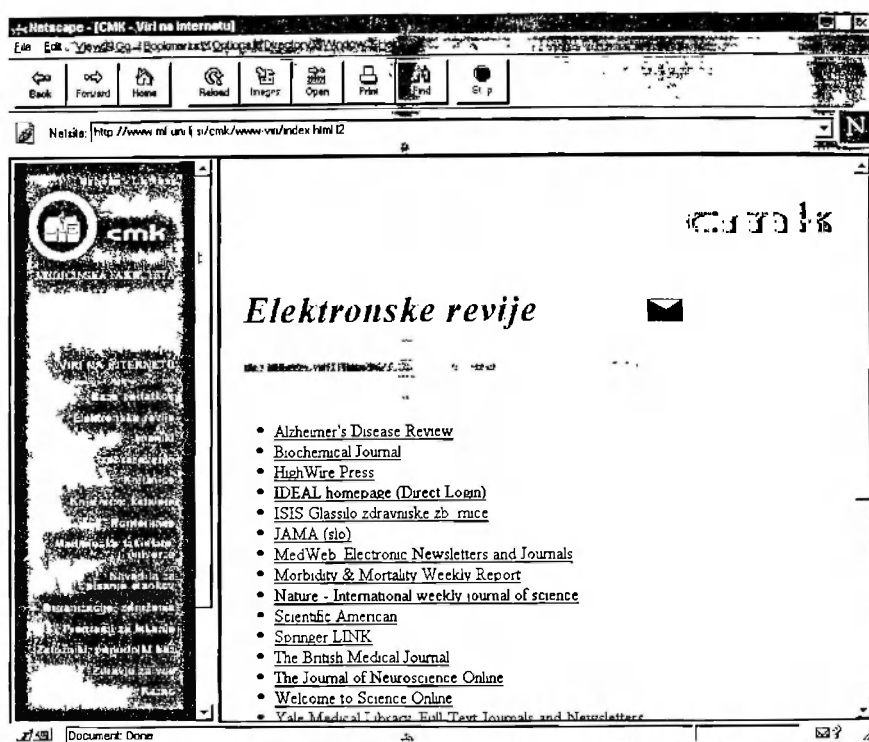
Pri bazah podatkov je ponudba zelo velika, zato smo izbrali predvsem take, ki medicino tematsko širše pokrivajo in so uporabne za klinike, raziskovalce, pogosto pa nekaj zase lahko najdejo tudi laiki. Ker je bilo število izbranih precejšnje, smo uvedli tudi razdelitev po področjih. Baze ponujajo različne univerze, knjižnice, strokovna društva in zdravstvene organizacije in v veliki meri omogočajo prost dostop, v zadnjem času še posebej do zbirke Medline*. Ponudba je običajno kompleksna, saj lahko vključuje vrsto različnih elektronskih virov: bibliografske, faktografske baze, revije, časopise, oglasne deske, konference in novice. Vse pogosteje bibliografske baze omogočajo proti plačilu tudi dostop do polnega teksta tistih revij, ki jih indeksirajo.

Med izobraževanje smo razvrstili vire, ki poglobljajo znanje študentov in jih z interaktivnim pristopom spodbujajo k samostojnemu učenju.

Na Internetu zasledimo tudi vse več elektronskih revij. Velike založniške hiše, strokovna združenja in raziskovalni inštituti se trudijo, da bi bile njihove publikacije dostopne tudi online. Pogosto omogočajo prost dostop do kazal revij in izvlečkov, do celotnega besedila pa proti plačilu ali pa kot komplementaren servis za naročnike tiskane verzije. Na domači strani CMK sta online dostopni dve slovenski biomedicinski reviji Isis in slovenska JAMA, nekaj revij in časopisov v s celotnim besedilom ter servisa LINK in IDEAL** z osnovnimi informacijami o revijah, kazali in pogosto tudi abstrakti. Omenjena servisa in še nekatere druge založbe ponujajo knjižnicam z naročenimi tiskanimi verzijami zaenkrat tudi brezplačen online dostop. Potrebna je prijava knjižnice in računalniške mreže oz. mrežnih naslovov in podpis licence. CMK se trudi pridobiti čimveč online naslovov, kar ji omogoča KIMMF, ki jo vzdržuje IBMI. Tako imajo zaenkrat uporabniki KIMMF preko domače strani CMK dostop do 21 online revij s celotnim besedilom (slika 3).

* U.S. National Library of Medicine. <http://www.nlm.nih.gov/>.1997
Healthgate homepage. <http://www.healthgate.com/>.1997

** Springer LINK. <http://link.springer.de/>.1997
IDEAL homepage. <http://www.idealibrary.com/>.1997

Slika 3: Dostop do elektronskih revij

Pogosto so pomembne informacije zbrane na domačih straneh pomembnih knjižnic, med katerimi je za medicino najpomembnejša ameriška Nacionalna knjižnica*. V posebni rubriki smo zbrali naslove pomembnejših medicinskih in tudi nemedicinskih knjižnic, domačih in tujih. Na WWW strani smo uvrstili tudi nekatere kataloge, dostopne preko WWW.

Naj omenimo še prisotnost naslovov nekaterih pomembnejših medicinskih organizacij in združenj na domači strani CMK, ki pogosto ponujajo pomembne vire informacij. Enako velja za vidnejše medicinske fakultete oz. univerze, ki smo jih tudi vključili. Pestra izbira naslovov založb in ponudnikov baz lahko uporabniku precej olajša nakup ustrezne literature in baz.

Na Internetu so na voljo številni programi za iskanje. Pri ponudbi smo se omejili na bolj medicinsko orientirane in na nekatere novejšje in manj razširjene.

Zaključek in načrti

Postavitev domače strani CMK je rezultat sodelovanja osebja knjižnice, oblikovalca in računalniškega strokovnjaka. Namen je bil čim bolj nazorno in funkcionalno predstaviti knjižnico, storitve in še posebej razpoložljive informacijske vire. Ker vse več naših uporabnikov uporablja Internet, pričakujemo, da jih bomo tako že za njihovo delovno mizo izčrpno seznanili z možnostmi, ki jih nudi naša knjižnica pri uresničevanju njihovih informacijskih potreb.

Vodilo pri nadaljnji izgradnji WWW strani nam bo mnenje in potrebe uporabnikov. V kratkem načrtujemo tudi tekstovno verzijo, ki bo omogočila dostop tistim s počasnejšimi modemi, in indeks ključnih besed domače strani. Postopoma bomo izdelali tudi angleško verzijo in elektronske obrazce za naročanje različnih tipov gradiva.

Literatura

1. Bandyopadhyay A. "Internet-based reference services in medical libraries: a perspective." *Internet reference service quarterly*, 2(1997)1:67-73.
2. Clyde LA. "The library as information provider: the home page." *The electronic library* 14(1996)6:549-58.
3. Lynch C. "Searching the Internet." *Scientific American*, 276(1997)3:44-8.
4. Biddiscombe R, Knowles K, Upton I, Wilson K. "Developing a web library guide for an academic library: problems, solutions and future possibilities." *Program*, 31(1997)1:59-73.